

Формування радянської держави та права в Росії

Утворення
СРСР

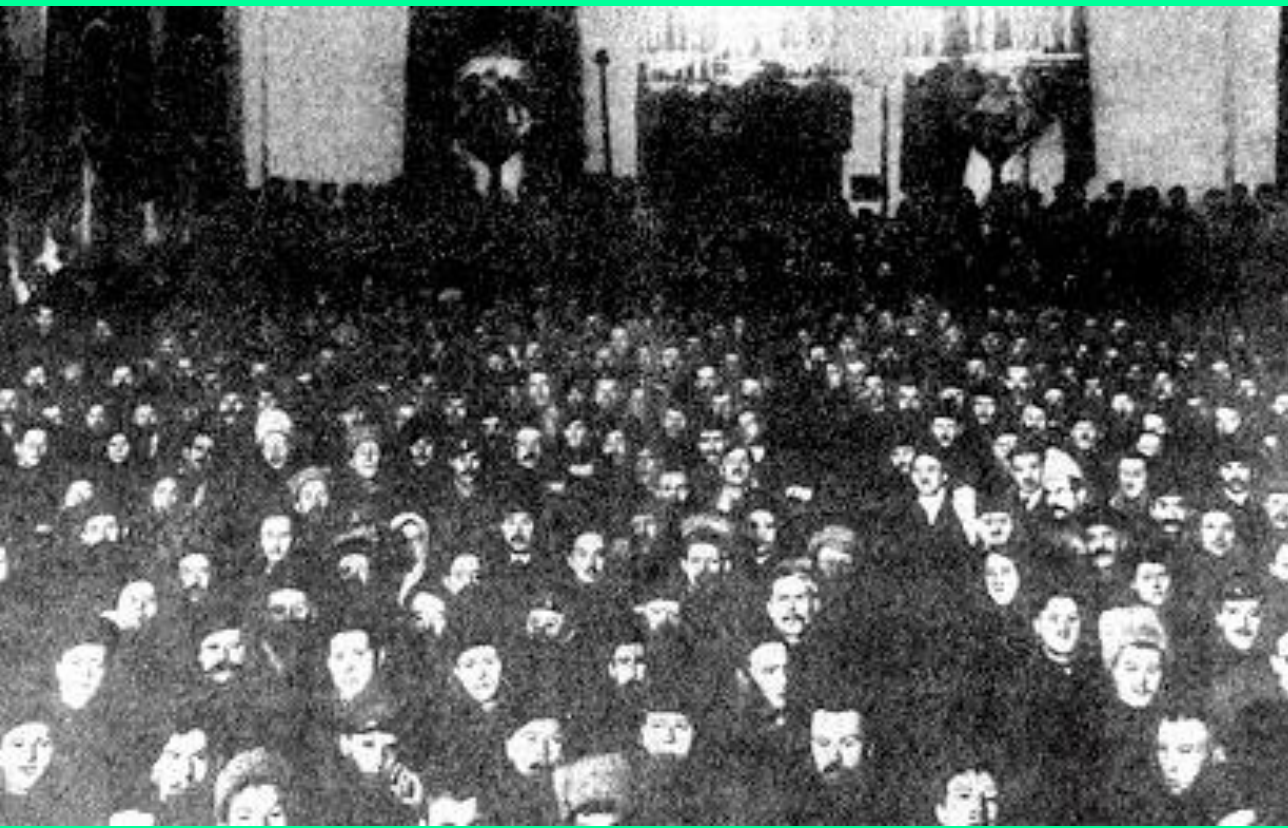

ПЛАН

1. Другий
Всеросійський з'їзд
Рад та юридичне
закріплення
радянської держави

2. Конституція РСФРР 1918 р.
3. Створення радянського права
4. Утворення Союзу РСР. Конституція СРСР 1924 р.
5. Кодифікація радянського права у 20-х роках
6. Конституція СРСР 1936 р.

Другий
Всеросійський
з'їзд рад
відкрився
25 жовтня
1917 року і
складався з
представників
400 місцевих
рад.

Рішення з'їзду:

- Відозва "Робітникам, солдатам і селянам!"
- Декрет про мир
- Декрет про землю

Відозва "Робітникам, солдатам і селянам!"

1. проголосила про перехід державної влади до рад робітничих, солдатських та селянських депутатів
2. закріпила програму першочергових заходів

Декрет про мир

визначив
принципи
зовнішньої
політики:

- справедливий та демократичний мир без анексій та контрибуцій
- мирне співіснування
- пролетарський інтернаціоналізм
- засудження таємної дипломатії

Декрет про землю

проголосив:

- **націоналізацію** усієї землі (перехід у державну власність)
- **безкоштовне надання землі у користування селянам**

Другий Всеросійський з'їзд Рад утворив для управління країною уряд - **Радю Народних Комісарів** та обрав новий склад **Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету (ВЦВК)**

28 жовтня
1917 р. уряд
ухвалив рішення
закрити органи
преси, які не
згодні з
рішеннями
радянської влади

Почали припиняти діяльність усі політичні партії, які виступали проти радянської влади

- Третій всеросійський з'їзд рад у січні 1918 р. затвердив декларацію прав трудящого та експлуатованого народу, яка проголосила основні принципи радянської держави: націоналізація, ліквідація експлуатації, влада рад, федеративний устрій тощо.

Декларація увійшла до конституції 1918 р. як вступний розділ

КОНСТИТУЦІЯ

РСФРР була
прийнята V
Всеросійським
з'їздом Рад 10
липня 1918 р.

Конституція
законодавчо
оформила
перемогу
соціалістичної
революції в Росії і
створення
пролетарської
держави.

Конституція проголосила:

**свободу совісті, слова, друку, зборів,
об'єднання у ради, без обмежень (крім
класових)**

**працю - обов'язком
усіх громадян**

**про надання почесного
права захищати соціалістичну
батьківщину лише трудящим**

**За державним устроєм РРФСР
проголошувалася федерацією радянських
національних республік**

- Вищими органами влади та управління були Всеросійський з'їзд рад, ВЦВК та РНК
- Органами галузевого управління – народні комісаріати (18)

Академия Наук СССР
ИНСТИТУТ ПРАВА

ДОКУМЕНТЫ
ПО ИСТОРИИ
СОВЕТСКОЙ
КОНСТИТУЦИИ

Юридическое Издательство
НКЮ СССР
Москва 1938

Академия Наук СССР
ИНСТИТУТ ПРАВА

ПЕРВАЯ СОВЕТСКАЯ
КОНСТИТУЦИЯ
/КОНСТИТУЦИЯ РСФСР 1918 ГОДА/

Сборник документов
под редакцией
А.Я.Вышинского

Юридическое Издательство
НКЮ СССР
Москва 1938

**Визначалася
структура
місцевих
органів**

Право обирати і бути обраним до Рад надавалося усім трудящим із 18 років.

Позбавлялися виборчих прав особи, які експлуатували найману працю, церковнослужителі, члени царської династії, агенти і чиновники старої поліції.

Всі вищі органи влади формувалися в порядку багатоступеневих виборів шляхом обрання депутатів Радами або з'їздами Рад.

При формуванні Рад усіх рівнів робітники мали перевагу над селянами.

Земельне право

Згідно Декрету про землю розпоряджатися землею могла лише держава, а користуватися - громадські організації і приватні особи.

Надра, руда, нафта, вугілля, ліси, води загальнодержавного значення переходили у виключне користування держави, а дрібні річки, озера, ліси – у користування общин.

Закон про соціалізацію землі 1918 р. передбачав розвиток колективних землеробських господарств.

Цивільне право
закріпило такі
положення:

1. націоналізація заводів,
фабрик, шахт, рудників,
транспорту, банків,
засобів зв'язку, великих
сільгосп підприємств

2. обмеження приватного товарообігу

3. встановлення твердих цін на хліб та інші

важливі продукти

4. запровадження обміну предметів споживання
на хліб та інші продовольчі товари

5. заборона спадкування капіталістичної

власності

Трудове право

Кодекс законів про працю 1918 р.

передбачав:

- обов'язкове залучення до праці всіх працездатних

- участь профспілок у регулюванні питань наймання, звільнення і зарплати
- 8-годинний робочий день
- заборону понаднормових робіт (за загальним правилом)
- запровадження місячної відпустки
- відпустки для жінок у зв'язку з пологами

Сімейне право

Декрет про цивільний шлюб, про дітей та про акти громадянського стану 1917 р. скасував церковний шлюб та запровадив:

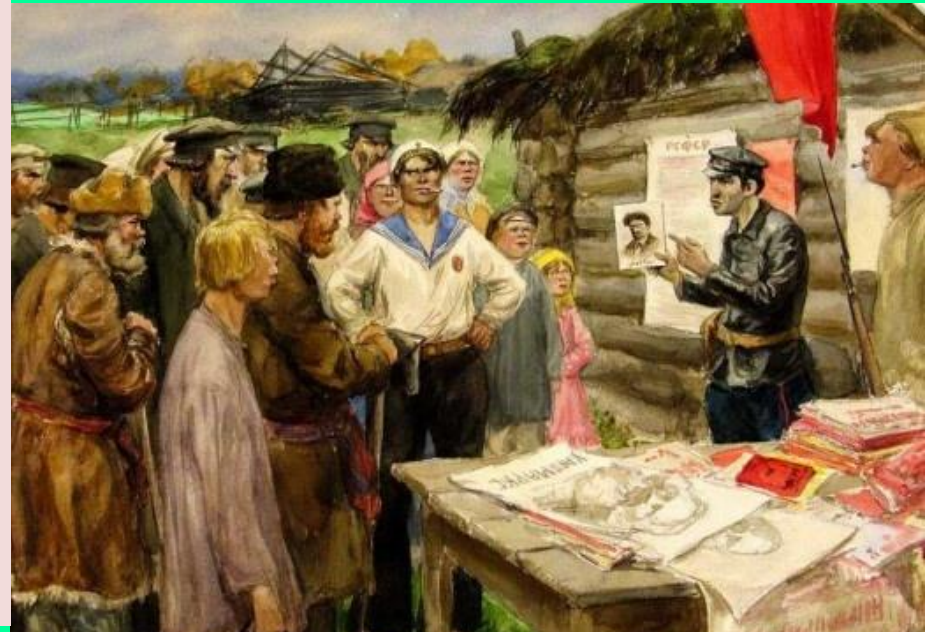
- цивільний шлюб за добровільною згодою
- рівність подружжя та прав позашлюбних дітей зі шлюбними
- встановлення батьківства

Декрет про розлучення 1917 р. передбачив розлучення за спільною згодою і за заявою до органів РАГС. Подружжя з дітьми розлучалися через суд. Для дітей передбачалися аліменти.

22 жовтня 1918 р. був опублікований **Кодекс про акти громадянського стану, шлюбне, сімейне та опікунське право РРФСР**

Злочином вважалася дія або бездіяльність, небезпечні для інтересів робітничого класу, спрямована на ослаблення могутності радянської влади

система злочинів включала:

- контрреволюційні злочини
- особливо небезпечні злочини (погроми, розкрадання, бандитизм, спекуляція, хуліганство, мародерство)
- посадові та військові злочини

Керівні засади кримінального права 1919 р.

- ГОЛОВНИМ завданням кримінального права вважалося придушення опору класів експлуататорів (за допомогою репресій) та охорона інтересів трудящих
- при визначенні покарання передусім враховувалася соціальне положення обвинувачуваного

Передбачалися такі покарання:

- позбавлення політичних прав
- оголошення ворогом революції або народу
- примусові роботи
- позбавлення волі
- оголошення поза законом
- розстріл та ін.

Характерною рисою цього періоду була невизначеність покарання.

5 вересня 1918 р. уряд РРФСР приймає декрет «Про червоний терор».

Всеросійській Надзвичайній Комісії надавалося право у разі збройних контрреволюційних виступів розстрілювати на місці.

УТВОРЕННЯ СРСР

- У жовтні 1922 р. пленум ЦК Російської Комуністичної Партії (більшовиків) прийняв рішення про необхідність об'єднання республік.
- У грудні 1922 р. з'їзди рад Закавказзя, України, Білорусії прийняли постанови про необхідність створення СРСР.
- X всеросійський з'їзд рад також підтримав це рішення.

30 грудня 1922 р. відбувся Перший з'їзд рад СРСР.

Він складався з представників РСФРР (більшість),
України, Білорусії, Закавказзя.

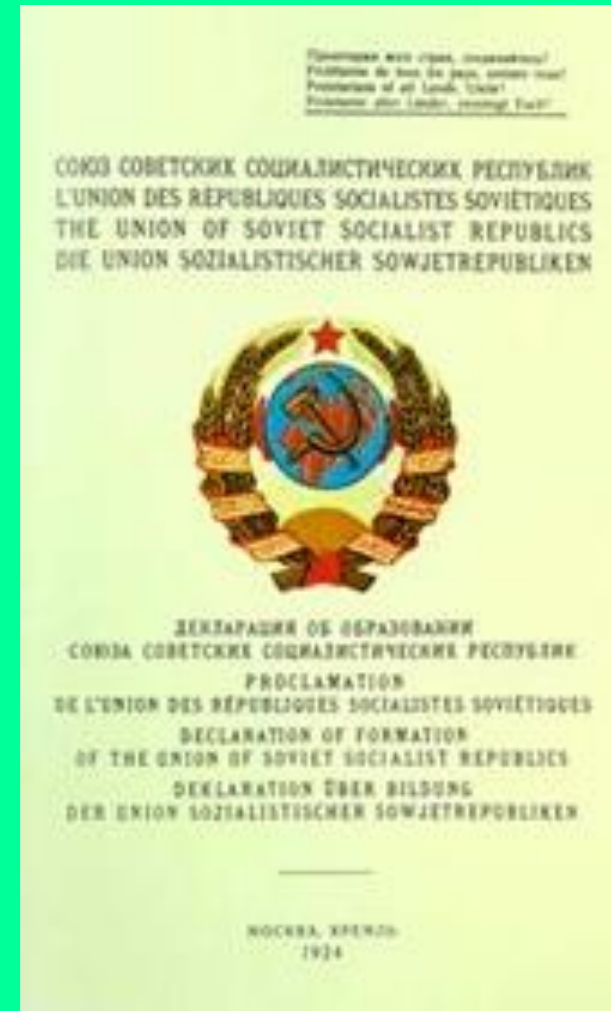

З'їзд схвалив декларацію та договір про створення СРСР

Декларація проголошувала
утворення СРСР та визначала:

1. основні принципи об'єднання
(рівноправність республік і право
їх виходу з СРСР)
2. вищі органи влади та
управління СРСР
3. взаємовідносини органів СРСР
та республік
4. громадянство
5. бюджетні відносини

ДЕКЛАРАЦІЯ

ОБ ОБРАЗОВАНИИ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК.

Со времени образования советских республик государства мира раскололись на два лагеря: лагерь капитализма и лагерь социализма.

Так, в лагере капитализма—национальная вражда и неравенство, колониальное рабство и шовинизм, национальное угнетение и порабощение, империалистические зверства и войны.

Здесь, в лагере социализма,—нашило доверие и мир, национальная свобода и равенство, мирное сожительство и братское сотрудничество народов.

Понятии капиталистического мира на протяжении десятков лет разрешить вопрос о национальностях путем совещания свободного развития народов с системой эксплуатации человека человеком оказались бесплодными. Наоборот, клубок национальных противоречий все более запутывается, угрожая самому существованию капитализма. Буржуазия оказалась бессильной наладить сотрудничество народов.

Только в лагере советом, только в условиях диктатуры пролетариата, сплотившей вокруг себя большинство населения, оказалось возможным уничтожить в корне национальный гнет, создать обстановку взаимного доверия и заложить основы братского сотрудничества народов.

Только благодаря этим обстоятельствам удалось советским республикам отбить нападения империалистов всего мира, внутренних и внешних; только благодаря этим обстоятельствам удалось им успешно ликвидировать гражданскую войну, обеспечить свое существование и приступить к мирному хозяйственному строительству.

Но годы войны не прошли бесследно. Разоренные поля, остановившиеся заводы, разрушенные производственные силы и истощенные хозяйственные ресурсы, оставшиеся в наследство от войны, делают недостаточными отдельные усилия отдельных республик по хозяйственному строительству. Восстановление народного хозяйства оказалось невозможным при раздельном существовании республик.

С другой стороны, неустойчивость международного положения и опасность новых нападений делают неизбежным создание единого фронта советских республик перед лицом капиталистического окружения.

Наконец, само строение Советской власти, интернациональной по своей классовой природе, толкает трудящиеся массы советских республик на путь объединения в одну социалистическую связь.

Все эти обстоятельства повзвительно требуют объединения советских республик в одно союзное государство, способное обеспечить и внешнею безопасность, и внутреннее хозяйственное преуспеяние, и свободу национального развития народов.

Воля народов советских республик, собравшихся недавно на съездах своих советов и единодушно принявших решение об образовании „Союза Советских Социалистических Республик“, служит надежной порукой в том, что Союз этот является добровольным об единением равноправных народов, что за каждой республикой обеспечено право свободного выхода из Союза, что доступ в Союз открыт всем социалистическим советским республикам, как существующим, так и имеющим возникнуть в будущем, что новое союзное государство является достойным увенчанием заложенных еще в октябре 1917 г. основ мирного сожительства и братского сотрудничества народов, что оно послужит верным оплотом против мирового капитализма и новым решительным шагом по пути объединения трудящихся всех стран в Мировую Социалистическую Советскую Республику.

Заявляя обо всем этом перед всем миром и торжественно провозглашая незыблемость основ Советской власти, нашедших свое выражение в конституциях уполномочивших нас социалистических советских республик, мы, делегаты этих республик, на основании данных нам полномочий, постановляем подписать договор об образовании „Союза Советских Социалистических Республик“.

ДОГОВОР

ОБ ОБРАЗОВАНИИ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК.

Российская Социалистическая Федеративная Советская Республика (РСФСР), Украинская Социалистическая Советская Республика (УССР), Белорусская Социалистическая Советская Республика (БССР) и Закавказская Социалистическая Федеративная Советская Республика (ЗСФСР—Грузия, Азербайджан и Армения) заключают настоящий союзный договор об объединении в одно союзное государство—Союз Советских Социалистических Республик—на следующих основаниях.

1. Ведению Союза Советских Социалистических Республик в лице его верховных органов подлежат:

- представительство Союза в международных сношениях; охранение внешних границ Союза;
- заключению договоров о мире в состав Союза новых республик;
- объявление войны и заключение мира;
- заключению внешних государственных займов;
- ратификация международных договоров;
- устранение систем внешней и внутренней торговли;
- установление основ и общего плана всего народного хозяйства Союза, а также заключение концессионных договоров;

Договір про
утворення СРСР
визначив склад Союзу
(Російська, Українська,
Білоруська, Закавказька
республіки),
компетенцію і порядок
формування союзних
органів, гарантував
незалежність республік
як суб'єктів союзної
держави

Декларація і Договір стали проектом
Конституції СРСР

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1924 р.

31 січня 1924 р. Другий з'їзд Рад СРСР остаточно затвердив Конституцію СРСР та юридично оформив утворення Союзу РСР як федеративної держави

СРСР визнавалася федерацією,
союзною державою

Конституція визначала компетенцію органів СРСР:

повна компетенція:

- керівництво збройними силами
- зовнішні відносини

часткова компетенція:

- господарські справи
- врегулювання міжреспубліканських відносин
- затвердження основ судоустрою та судочинства, цивільного та кримінального законодавства, законів про працю, народну освіту, охорону здоров'я
- організація загальносоюзної статистики, право амністії

Суверенні права союзних республік:

- вільний вихід з СРСР
- незмінність території
- власне громадянство
- свої основні закони (відповідні конституції СРСР)

Повноваження органів державної влади
Союзу РСР обмежували суверенітет
радянських республік

Всесоюзный з'їзд рад
– вищий орган влади,
обирався
губернськими
з'їздами рад

Центральний виконавчий комітет СРСР -
верховний орган влади в період між з'їздами рад,
скликався 3 рази на рік і мав дві палати:

- 1. Союзна рада** обиралася з'їздом з представників республік пропорційно чисельності населення
- 2. Рада національностей:** по 5 представників кожної союзної + по 1 від автономної області

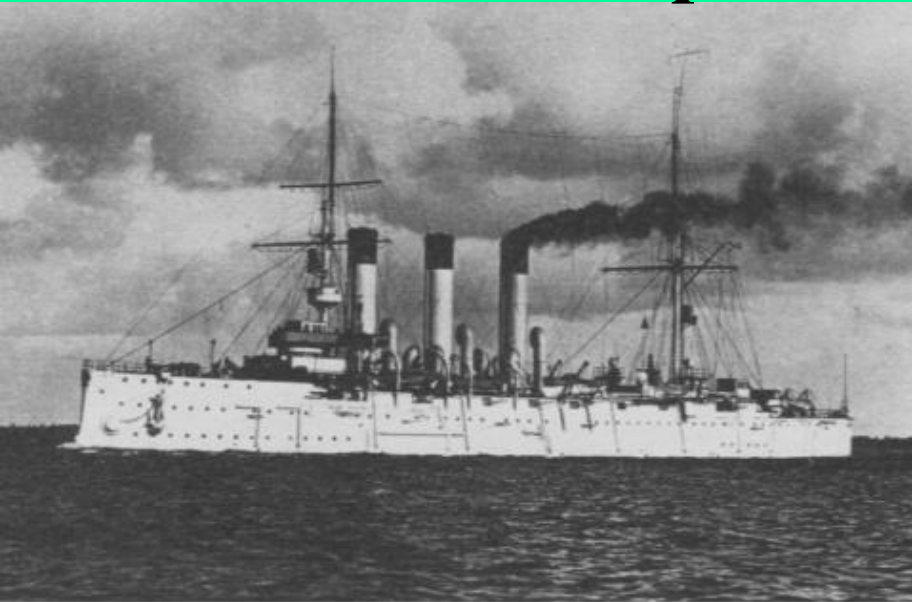
до вищих державних органів також входили

- **президія ЦВК** - вищий законодавчий та виконавчий орган між сесіями ЦВК

- **рада народних комісарів** - уряд, виконавчий та розпорядчий орган, який мав також законодавчі функції, утворювався ЦВК
- **народні комісаріати** - органи галузевого управління (загальносоюзні, об'єднані та республіканські)

народні комісаріати

загальносоюзні (тільки в союзі): іноземних, військових і морських справ, зовнішньої торгівлі, шляхів сполучення, пошти і телеграфу

- **об'єднані** (в союзі та республіках): Вища рада народного господарства, продовольства, праці, фінансів, робітничо-селянської інспекції
- **республіканські**: освіти, юстиції та ін.

Конституція закріпила принципи верховенства загальносоюзних органів та загальносоюзного законодавства.

КОДИФІКАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО

ПРАВА (20-ті рр.)

У 1924 році Центральний Виконавчий Комітет СРСР затвердив:

1. Основи судоустрою
2. Основи судочинства
3. Основи кримінального законодавства СРСР та союзних республік

У 1928 році - Основи землекористування та землеустрою СРСР.

Всі ці законодавчі акти стали базою для кодифікаційної роботи в союзних республіках.

- У 1922-1923 рр. в РСФРР прийнято 7 кодексів: кримінальний, цивільний, земельний, кримінально-процесуальний, про працю, цивільно-процесуальний, лісовий. На їх основі створювалися кодекси інших республік.

- У 1926 р. було затверджено шлюбно-сімейний кодекс і нову редакцію кримінального.

Пріоритет загальносоюзних основ законодавства над законодавством союзних республік підтвердив процес централізації влади, створення авторитарного державно-правового режиму.

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1936 РОКУ

5 грудня 1936 р. була прийнята нова Конституція СРСР, яка офіційно закріпила перемогу в СРСР соціалістичних суспільних відносин.

Конституція проголошувала:

- владу трудового народу, що здійснюється через Ради депутатів трудящих
- керівну роль комуністичної партії

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1936 РОКУ

Повноваження СРСР:

оборона, охорона державної безпеки

адміністративно-територіальний поділ

планування, облік, статистика

судоустрій, цивільне, кримінальне та
процесуальне законодавство

Вищими органами державної влади були Верховна Рада СРСР, що складалася з Ради союзу та Ради національностей, Президія Верховної Ради, Рада Народних Комісарів, народні комісаріати. Органами влади на місцях були ради депутатів трудящих.

Конституція 1936 г.

- **Вибори до рад стали загальними, рівними, прямими, при таємному голосуванні.**

- **Виборчі права отримали усі громадяни СРСР з 18 років незалежно від расової та національної належності, віросповідання, освітнього цензу, осілості, соціального та майнового стану, колишньої діяльності, за винятком психічнохворих та засуджених судом до позбавлення виборчих прав**

Конституція СРСР 1936 р. проголошувала:

1. права громадян на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення в старості, а також у разі хвороби та втрати працездатності, на освіту, свободу слова, друку, зборів, недоторканність особи і житла
2. рівність громадян СРСР незалежно від національності, раси, статі, віросповідання
3. таємницю листування

КОНСТИТУЦІЯ СРСР 1936 РОКУ

Зазначалися основні
обов'язки громадян:

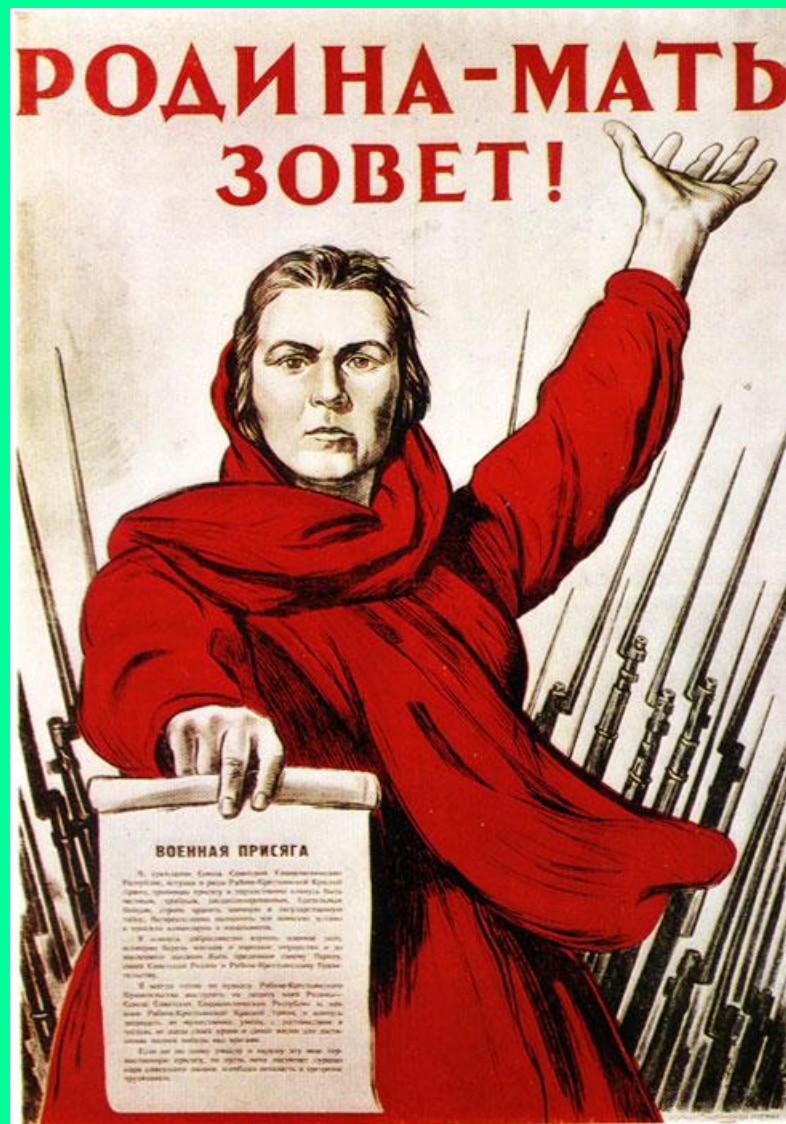
- захист батьківщини

- дотримання

конституції, законів,
дисципліни праці

- збереження

соціалістичної
власності

- Використана література:
- Історія держави і права зарубіжних країн:
Навчальний посібник /О.М. Джужа, Т.А. Третьякова,
В.С. Калиновський, О.І. Анатольєва та ін. – К.: НАВС,
2012.
- Тематичний довідник з історії держави і права
зарубіжних країн / Т.А. Третьякова, О.І. Анатольєва,
С.В.Губар. – К., 2007.
- История государства и права зарубежных стран:
Учебник для вузов: В 2 ч. / Под ред. Н. А.
Крашенинниковой, О. А. Жидкова. - М., 1998-1999.
- История государства и права России. Учебник / Под
ред. С. А. Чибиряева.- М., 1998.
- Исаев И.А. История государства и права России. – М:
Юрист, 1998.